

Elżbieta Bednarz – pedagog specjalny, doktor teologii

***CZY DZIECI I OSOBY DOROSŁE NIEPEŁNOSPRAWNE UMYSŁOWO W
STOPNIU GŁĘBSZYM MOGĄ BYĆ NAUCZANE PRAWD BIBLIJNYCH?***

Warszawa 2008 r.

Osoby upośledzone umysłowo w stopniu głębszym (umiarkowanym i znacznym) pozostają w swoim rozwoju poznawczym w stadium przedoperacyjnym, nie przekraczają poziomu ogólnego rozwoju intelektualnego dziecka 8-letniego. Można stwierdzić, iż w swoim myśleniu na zawsze pozostają dziećmi. Najogólniej rzecz ujmując, u osób głębiej upośledzonych umysłowo występują nieprawidłowości i zaburzenia o różnym nasileniu w zakresie percepcji wzrokowej, słuchowej, koordynacji wzrokowo-słuchowej, słuchowo-ruchowej, pod względem rozwoju mowy, w ogólnym rozwoju motorycznym. Wyraźnie zróżnicowany jest poziom potrzeb poznawczych upośledzonych umysłowo, ponieważ uzależnione one są od możliwości intelektualnych. Często potrzeby te ograniczają się do poznawania rzeczywistości bezpośrednio dostępnej i wyrażają w takich czynnościach, jak: malowanie, klejenie, majsterkowanie, zabawy, a rzadko w czytaniu i zdobywaniu wiedzy o szerokim świecie. Potrzeby społeczne dzieci głębiej upośledzonych wyrażają się tym, że chcą być dostrzegane, chcą przebywać razem z innymi dziećmi, pełnić określone funkcje społeczne (w grupie, w klasie, w rodzinie), co daje im poczucie własnej wartości. Chcą doznawać życzliwości i mieć poczucie przynależności do kogoś. Swoje przeżycia i uczucia uzewnętrzniają w różny sposób, najczęściej bardzo naturalny i pozbawiony wyrachowania.

Poniżej przedstawiona jest, w formie tabeli, charakterystyka podstawowych ograniczeń i potencjalnych możliwości w umiarkowanym i znacznym upośledzeniu umysłowym, nazywanych wspólnym mianem upośledzenia głębszego.

TABELA 1. Charakterystyka podstawowych ograniczeń i możliwości w zależności od stopnia upośledzenia umysłowego wg. Jolanty Lausch Żuk¹

Sfera	Stopień upośledzenia umysłowego	
	Umiarkowany	Znaczny
Czynności orientacyjno-poznawcze	Spostrzeganie niedokładne, wolne, dominuje uwaga mimowolna, słaba koncentracja uwagi. Pamięć nietrwała, głównie mechaniczna. Myślenie konkretno-obrazowe, brak zdolności dokonywania operacji logicznych, trudności w tworzeniu pojęć abstrakcyjnych. Mowa z częstymi wadami, ubogie słownictwo.	Spostrzeganie niedokładne, bardzo wolne, uwaga mimowolna, skupiona jedynie na silnych bodźcach, słaba trwałość uwagi, pamięć krótkotrwała, bardzo ograniczona. Mowa: zdania proste, dwuwyrzowe, częste wady. Inteligencja sensoryczno-motoryczna.
Procesy emocjonalno-motywacyjne	Widoczne potrzeby psychiczne, intuicyjne uczucia moralne, słaba kontrola nad popędami.	Widoczne potrzeby psychiczne. Częste zaburzenia zachowania, intuicyjne uczucia moralne, oznaki przywiązania do osób, rzeczy.
Rozwój społeczny	Widoczne potrzeby kontaktów społecznych. Osoby te na ogół są samodzielne w samoobsłudze, mogą wykonywać podstawowe prace domowe i zarobkowe. Rozumieją proste sytuacje społeczne, na ogół potrafią wyrazić swoje potrzeby, porozumiewać się i współpracować z innymi.	Osoby często samodzielne w załatwianiu potrzeb fizjologicznych, poruszaniu się w bliskiej okolicy. Rozumieją proste sytuacje, wykonują podstawowe prace domowe i zarobkowe. Potrafią porozumieć się w sprawach dotyczących dnia codziennego.

W rozważaniu niniejszym nastąpi próba odpowiedzi na pytanie, czy Słowo Boże może spełniać szczególną rolę w życiu osób głębiej upośledzonych? W Biblii znajdujemy zapis mówiący o uniwersalizmie jej adresatów: *A ponieważ od dzieciństwa znasz Pisma Święte, które cię mogą obdarzyć mądrością ku zbawieniu przez wiarę w Jezusa Chrystusa* (2 Tm 3,15). Jak wcześniej zostało wspomniane, osoby niepełnosprawne umysłowo w stopniu głębszym w swoim rozwoju poznawczym na zawsze pozostają dziećmi.

Wiele fragmentów biblijnych wskazuje jednak, iż z przekazem Słowa Bożego zapoznawano dzieci. Mówią o tym zarówno księgi Starego, jak też Nowego Testamentu. Znana jest historia nakazu Mojżesza zgromadzenia ludu wspólnie z dziećmi w celu zapoznania ich ze słowami Prawa: *Zgromadź lud, mężczyzn, kobiety, dzieci i obcych przybyszów, którzy przebywają w twoich bramach, aby usłyszeli i aby nauczyli się bojaźni Pana, Boga waszego, i pilnie spełniali wszystkie słowa tego zakonu* (Pwt 31,12).

W tekstach Nowego Testamentu znajdujemy wiele świadectw potwierdzających wczesne uczenie dzieci prawd i zasad moralnych. Posłużmy się tutaj przykładem bogatego

¹J. Lausch-Żuk, *Pedagogika osób z umiarkowanym, znacznym i głębokim upośledzeniem umysłowym*, w: *Pedagogika specjalna*, red., Wł. Dykcik, Poznań 1997, s. 132.

młodzieńca odpowiadającego Jezusowi: *Nauczycielu tego wszystkiego przestrzegałem od młodości mojej* (Mk 10, 20). Podobna jest wymowa tekstu drugiego Listu do Tymoteusza: *Ale ty trwaj w tym, czegoś się nauczył i czego pewny jesteś, wiedząc od kogoś tego się nauczył. I ponieważ od dzieciństwa znasz Pisma Święte, które cię mogą obdarzyć mądrością ku zbawieniu przez wiarę w Jezusa Chrystusa* (2 Tm 3,14-15).

Wreszcie wydarzenie Słowa, pozwala nawet osobom upośledzonym umysłowo doświadczać objawienia samego Boga, gdyż to Słowo Boże jak Boży Logos (Bóg pod postacią Słowa) ma moc stwórczą. Słowo kreuje bowiem nowy sposób bycia i pojmowania siebie przez jednostkę. Owo nowe samoodniesienie może mieć charakter bardzo elementarny, jak w przypadku osób upośledzonych umysłowo, co nie zmienia faktu, że w kategoriach religijnych ma ono fundamentalne znaczenie. Słowo kierowane do człowieka bezpośrednio od Boga staje się Słowem przyswajającym zarówno przez człowieka o pełnej sprawności intelektualnej, jak również przez osobę upośledzoną umysłowo. Biblia mówi: *Świat przez mądrość swoją nie poznał Boga..* Ponieważ Biblia zawiera przesłanie Boga, jej słowa mają taką samą wagę jak słowa Boga, gdyby osobiście przemawiał do każdego człowieka. Objawienie polega na tym, że Bóg daje ludziom poznać swoją prawdę. Natchnienie prawdę tę zachowuje, czyniąc ją w ten sposób powszechnie dostępną.

Kościół ewangelikalny przyjmuje istnienie wewnętrznego działania Ducha Świętego, jako tego, który oświeca słuchającego oraz czytającego Pismo Święte, daje zrozumienie jego znaczenia, przekonuje o jego prawdzie i boskim pochodzeniu². Duch Święty nie jest ograniczony niedoskonałością ludzkiego rozumu, dzięki czemu dana jest możliwość przyjęcia Słowa Bożego nawet przez osobę upośledzoną umysłowo. Apostoł Paweł wspomina, że zwiastowana przez niego ewangelia dotarła do Tesaloniczan *nie tylko w Słowie, lecz także w mocy i w Duchu Świętym, i z wielką siłą przekonania* (1 Tes 1,5). Gdy przyjmowali oni (*paralabontes*) słowo, wówczas brali je (*edeksasthe*) nie za słowo ludzkie, ale za Słowo Boże (1 Tes 2,13). Różnica pomiędzy obojętnym przyjęciem poselstwa, a aktywnym, rodzącym skutki jego uchwyceniem, postrzegana jest jako dzieło Ducha Świętego. Dlatego też ludzka bariera upośledzenia intelektualnego nie powinna stanowić przeszkody uniemożliwiającej spotkanie ucznia niepełnosprawnego z Bożym objawieniem. W tym sensie nauka o prymacie Pisma Świętego i Słowa Bożego stanowi kryterium formalne doboru treści nauczania religijnego, a zarazem normę normującą proponowane wykładnie. W *Artykułach Szmalkaldzkich* Luter pisał: *My zaś mamy inną*

² M. J. Erickson, *ChristianTheology*, Grand Rapids 1985, s. 229-231.

*regułę, mianowicie, że artykuły wiary ustala Słowo Boże, a poza tym nikt, nawet anioł*³. Ponadto nauka ta, odwołując się do kategorii Słowa jako postaci objawienia samego Boga, odnawiającego życie ludzkie, stanowić może czynnik legitymizujący teologiczną sensowność nauczania biblijnego osób upośledzonych umysłowo.

Na koniec, chociaż niezwykle skrótowo zasygnalizowana zostanie forma przekazu tekstu biblijnego Dziecko niepełnosprawne intelektualnie jest w stanie zrozumieć tekst Pisma Świętego, jeżeli jego przekaz będzie przebiegał nie tylko poprzez lekturę, lecz również z wykorzystaniem dodatkowych metod, jak opis czy opowiadanie z użyciem środków audiowizualnych. Aby metoda ta mogła dostatecznie pobudzić wyobraźnię dzieci, opis powinien być zaprezentowany w sposób jasny i zrozumiały, barwny, żywy i plastyczny. Oprócz opisu można także zastosować metodę opowiadania. Polega ona na przekazie za pomocą żywego i emocjonalnie zabarwionego słowa określonych wydarzeń, wyeksponowanych w konkretnej historii biblijnej. Stosując metody podające szczególny nacisk należy położyć na komunikację werbalną. Czasami opisowi bądź opowiadaniu powinien towarzyszyć pokaz danego przedmiotu lub zjawiska. Włączenie pokazu uściśla obserwację uczniów i aktywizuje sferę recepcyjną. Przekazywany materiał, ilustrowany pokazem (zdjęcia, plansze, film, obrazy), będzie łatwiej przyswajalny.

Kościół ewangelikalny akcentuje nieomylność całości Pisma Świętego jako Słowa Bożego, natchnionego przez Ducha Świętego, które stanowi jedyną normę wiary, doktryny i moralności. Podkreślają zarazem, że nauka o prymacie Pisma Świętego i Słowa Bożego nie może zostać sprowadzona do kwestii poznawczego transferu prawd wiary. Jej istotą jest bowiem objawienie Boga pod postacią Słowa, które potrafi odnowić życie człowieka, niezależnie od stopnia jego sprawności intelektualnej. Szczególny status Pisma Świętego implikuje swoisty bibliocentryzm dydaktyczny. Dalekie do wyczerpania się w prostym przekazie prawdy biblijnej. Słowo ukazuje się jako interwencja Boża, potężna i miłosierna, w której Bóg przedstawia swój plan zbawienia każdego człowieka. Podkreśla się przy tym, że ludzkie wysiłki, zasługi czy też możliwości intelektualne zostają całkowicie wyeliminowane.

³ *Artykuły szmalkaldzkie*, w: *Księgi wyznaniowe Kościoła luterańskiego*, Bielsko-Biała 1999, s. 340 ; por. K. Karski, *Symbolika. Zarys wiedzy o Kościołach i wspólnotach chrześcijańskich*, Warszawa 1994, s. 131.